

Türkiye’de Okutulan Tarih Ders Kitaplarındaki Araplarla İlgili Konulara Dair Öğrencilerin Görüşleri ve Arap Algısı

Hasan IŞIK, Yrd. Doç. Dr., Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, hasantarih@yahoo.com
Abdülcelil GÖK, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, celiltarih@gmail.com.

Öz: Türk ve Arap ortak tarihinin yeni nesillerin fikir dünyasında nasıl şekillendiği bilgisinin önemi ve bu konuya dair daha geniş etütlerin yapılmasının bir gereklilik olduğu düşünülmektedir. Bu açıdan çalışmada, Türkiye’de 2012-2013 eğitim öğretim yılında liselerde okutulan tarih ders kitaplarındaki konular incelenerek hazırlanan 25 maddeden oluşan ders kitabı değerlendirme formu ve 20 maddeden oluşan Türk-Arap ilişkilerine yönelik tutum ölçeği kullanılmıştır. Hazırlanan bu ölçekler Türkiye’deki 6 farklı türdeki lisede uygulanmıştır. Elde edilen bulgular ve yorumların hem Türkiye’deki lise öğrencilerinin lise tarih ders kitaplarında yer alan Araplar ile ilgili görüşlerini hem de Araplar ile ilgili sahip oldukları tutumlarını ortaya koyma açısından önemli olduğu düşünülmektedir. Çalışmada, öğrencilerin Arap milletine karşı genel anlamda olumlu bir tutum içerisinde oldukları; tarih ders kitaplarındaki anlatıma göre Türklerin Araplarla olan ilişkilerin I. Dünya Savaşı döneminde bozulduğunu düşündükleri; Türk-Arap ilişkilerinin bozulmasında da Batılı ülkelerin önemli rolü olduğuna inandıkları, Tarih ders kitapları ile ilgili olarak tarih ders kitaplarında genelde siyasi faaliyetlere ağırlık verildiğini belirttikleri dikkat çekici sonuçlar olarak görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Türk-Arap ilişkileri, tarih, tarih ders kitabı, tutum

Students’s Views on Subjects Related to Arabs in History Textbooks in Turkey and How They Perceive Arabs

Abstract: It is thought that more extensive studies on this topic is a requirement and important knowledge of how the common history of Turks and Arabs shaped the world of ideas of new generations. Therefore, in this study, the course book evaluation form consisting of 25 items prepared by examining the subjects in the history textbooks used in the high school and attitude scale towards Turkish-Arab relations consisting of 20 items was used in the 2012-2013 academic year in Turkey. These scales were applied to 6 different types of high schools located in Turkey. Findings and interpretations are thought to be important in terms of opinions of high school students in Turkey both about the Arabs in high school history textbooks and attitudes towards Arabs. In the study, it is seen that the students are in a positive attitude towards the Arab nation in general terms; According to the narrative of the history textbooks, the Turks thought that relations with the Arabs deteriorated during World War I; It is seen as a remarkable result that they believe that the Western countries have an important role in the breakdown of Turkish-Arab relations and that they emphasize political activities in history textbooks in relation to history textbooks.

Key Words: Turkish-Arab relations history, history textbooks, attitude

1. GİRİŞ

Türkler ve Arapların 751 yılındaki Talas Savaşı'nda Çin'e karşı birlikte mücadele etmeleri Türklerin kalabalık gruplar halinde İslam'a girmesine ortam sağlamıştır. Bundan sonra her iki toplum birbirlerini siyaset, bilim, kültür, sanat, sosyal hayat vb. her alanda uzunca bir süre etkilemiştir. Bu etkileşimden sonra iki topluluk özellikle de Osmanlı döneminde ise bir çatı altında aynı idarede yönetilmişlerdir. Osmanlı ile beraber Türkler ile Araplar asırlarca aynı yönetim altında yaşamışlar ve ortak bir tarihi paylaşmışlardır. Osmanlı Devleti'nin 1517 yılından itibaren halifelik makamına da sahip olması Türk-Arap ilişkilerinin gelişmesinde daha da önemli bir etki yaratmıştır. Bu paylaşım 19. yüzyıl sonlarına kadar büyük ölçüde İslam tarihinin birleştirici bayrağı altında şekillenmiştir. Ancak I. Dünya Savaşı öncesindeki gelişmeler ve Batılı ülkelerin de tesiriyle Araplar arasında Osmanlıya karşı fikirler gelişmiştir. 1918 sonrasında Osmanlı Devleti artık fiilen yıkılmış, arkasından kurulan Türkiye Cumhuriyeti ise ulus devlet ilkesini benimsemiş ve batılılaşma yönünde inkılapları hızla hayata geçirmiştir. Yeni kurulan Arap ülkelerinin ise çoğunluğunun Avrupa tesiri altında olduğu söylenebilir. Bundan sonraki süreçte gerek Türkiye, gerek Arap ülkelerinde yazılan tarih ders kitaplarında Türk – Arap müşterek tarihine ilişkin farklılık gösteren bilgiler yer aldığı görülmüştür.

Bu iki millet özellikle tarihin önemli devletlerinden biri olan Osmanlı Devleti çatısı altında yüzyıllarca birlikte yaşamış olmalarına rağmen bir dizi soruyu da beraberlerinde gündeme getirmektedirler. Bunlara bazı örnekler şu şekilde verilebilir: Aynı din etrafında birleşen ve yüzyıllarca birlikte yaşayan bu iki toplum bugün birbirini nasıl algılamaktadır? Bu algının oluşmasında önemli etkiye sahip olan Türkiye'deki lise tarih ders kitaplarında Türk-Arap ilişkileri nasıl anlatılmaktadır? Tarih ders kitaplarında yer alan anlatılar öğrencilerin fikir dünyasına nasıl etki ediyor? Bu çalışmada bu sorulara cevap aranmaya çalışılmıştır.

Şüphesiz ki tarih bütün insanlığın ortak eseridir. “Ancak devletler, tarihi özellikle de okullarda tarih dersini kendini haklı göstermek, yüceltmek ve kötü ilişkilerde bulunduğu toplumu “ötekileştirmek” ve kendini ötekenden üstün göstermek aracı olarak kullanmaktadır.” (Yiğit, 2009, s. 12). “Aslında tarihteki insan eylemlerinin, kişilerin, uygulamaların ve kurumların değerlendirilmesinde ahlaki yönelimler dikkate alınmalıdır.” (Köksal, 2013). Bu açıdan Türkiye'deki ve Arap ülkelerindeki tarih ders kitaplarının karşılıklı olarak tarihte birbirlerini değerlendirmelerinde konunun ahlaki yanının dikkate alınması gerekmektedir.

“Tarih eğitimi sadece bilgi ve becerileri aktarmakla yetinmeyip aynı zamanda belirli birtakım değerleri ve eğilimleri öğrencilerine aktararak toplumun yararı için çalışmak durumundadırlar.” (Van der leuw-Roord, 2009, s. 136). Tarih öğretimine okullardaki yaklaşımlar hep akademik tarih alanındaki yönelimleri izlemiştir. Buna bağlı olarak Avrupa eğitim sistemlerinin çoğunda politik ve diplomatik tarihin yanı sıra sosyal, ekonomik, kültürel ve hatta entelektüel tarihi de kapsayacak biçimde içeriği genişletmeye dönük adımlar atıldığı görülmektedir (Stradling, 2003). Geçmişten bugüne tarihin niçin öğretilmesi gerektiği konusunda tartışmalar yaşanmış ve bu sorunun cevabı toplumun ve bilimsel gelişmelerin doğrultusunda şekillenmiştir. “Tarihi neden öğretelim? sorusuna verilen cevaplar, tarih öğretiminin genel amaçlarına kaynaklık etmiş ve bu amaçlar müfredat programlarına girmiştir.” (Demircioğlu, 2010, s. 65). Bu çerçevede bakıldığında tarih dersi vasıtasıyla, geçmiş ile ilgili bir takım bilgi ve inançların geleneksel olarak çocuklara aşılmasının üç önemli nedeni olduğu ileri sürülmektedir (Safran, 2006, s. 27);

- 1) Kültürel mirası aktarmak
- 2) Ahlaki eğitim vermek
- 3) Günümüz dünyasını anlamaktır.

Tarih derslerinin bu özellikleri göz önüne alınarak, araştırmada yüzyıllarca beraber yaşanan ve ortak bir kültür oluşturulan Araplar hakkında Türkiye’de okutulan lise tarih ders kitaplarındaki bilgilerin etkisi tespit edilmeye çalışılmıştır. Çalışma, bugüne kadar Türkiye’de genellikle Arapların Türkler hakkındaki düşünceleri ve bazı Arap ülkelerinin ders kitaplarında Türkler ile ilgili konuların nasıl olduğunun incelendiği fakat bu konunun Türkiye ayağına yer verilmediği, Türklerin Araplar hakkındaki tutumları incelenmediği için önemli görülmektedir.

Türkiye’de burada araştırılan konuyla ilgili yapılan araştırmalar her ne kadar sayısal açıdan yetersiz olsa da bugüne kadar yapılan araştırmalar arasında dikkate değer çalışmalar bulunmaktadır. Yiğit’in (2009) “Arap ülkelerinde okutulan lise tarih ders kitaplarında Türkler (Ürdün ve Suriye Örneği)” başlıklı çalışmada, Suriye ve Ürdün’den hareketle Arap ülkelerinde okutulan lise tarih ders kitaplarında Türklerle ilgili konuların nasıl verildiği tespit edilmeye çalışılmıştır. Konuyla ilgili Gökdemir’in (2010) yaptığı çalışma ise, “Suudi Arabistan ders kitaplarında Türkler ve Türk imajı” başlıklı çalışmadır. Burada, Suudi Arabistan’da kullanılan tarih ders kitaplarındaki Türkler ve Türkiye imajı tespit edilmeye çalışılmıştır. Yenal (2011) da, “Suriye ilk ve ortaöğretim ders kitaplarında Türkler ve Türk İmajı” başlıklı çalışmada, Suriye’de ilk ve ortaöğretimde kullanılan ders kitapları üzerinde durmuştur. Konuyla ilgili Özay (2014) ise, “Arap ülkelerinde ilk ve ortaöğretim kurumlarında okutulan tarih kitaplarında Osmanlı ve Türk imajı (Suriye, Ürdün, Lübnan Örneği)” başlıklı çalışmada ilk ve ortaöğretim tarih ders kitaplarının içeriğini inceleyerek durum tespitinde bulunmaya çalışmıştır. Ayrıca Işık (2016), “Arap öğrencilerin Türkler, Osmanlı Devleti ve Türkiye Cumhuriyeti’ne yönelik görüşleri (Ürdün Örneği)” başlıklı çalışmada Arapların Türk ve Osmanlı imajına ait düşüncelerini belirlemeye çalışmıştır. Burada yapılan çalışma ise konunun diğer tarafının yani Türkiye’dekilerin Araplar ile ilgili tutumlarının ve Türkiye’deki tarih ders kitaplarındaki durumun tespiti açısından yukarıda verilen örneklerden ayrılmaktadır. Yapılan literatür taramasında genelde Arap ülkelerinde Arapların Türkler hakkındaki düşünceleri ya da Arap ülkelerindeki okutulan tarih ders kitaplarında Türk Tarihi’nin veriliş şeklinin araştırıldığı görülmüştür. Bu nedenle konunun bu Türkiye tarafındaki durumunun araştırılmamış olması bir eksiklik olarak düşünülmüştür. Bu açıdan burada yapılan araştırmanın Türk-Arap ilişkileri ve ortak tarihi çalışmaları açısından önemli olduğu düşünülmüştür.

Yapılan bir çalışmada da Türkiye-Arap ilişkilerinin devlet politikaları seviyesine yaklaşmakta ve işbirliği anlaşmaları, stratejik ittifaklar, yüksek düzeyli ziyaret alışverişleri ve ticaret hacminin genişletilmesi ile pekiştirilmekte olduğu belirtilmiştir. Çalışmada ayrıca her iki tarafın kamusal algı düzeyinde sivil ve insani boyutlar siyasi gelişmelerin gerisinde kalıyor gibi görüldüğü de belirtilmiştir (Küçükcan; 2010: 20).

2. YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın evren ve örnekleme, veri toplama araçlarına, verilerin toplanmasına ve analizine yer verilmiştir.

2.1.Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini Türkiye’deki liselerde öğrenim gören öğrenciler oluşturmaktadır. “Araştırma sonuçlarının genellenmek istendiği elemanlar bütünü olarak tanımlanan evren, araştırmada toplanacak verilerin analizi ile elde edilecek sonuçların geçerli olacağı, yorumlanacağı grup olarak da tanımlanabilir.” (Büyüköztürk vd., 2008, s. 78; Karasar,2008, s. 109). Örneklem olarak, Türkiye’de farklı türlerde eğitim veren altı ayrı lisede öğrenim gören öğrenciler alınmıştır. Örneklem ile yapılacak çalışmada kullanılan anketten elde edilen veriler ile öğrencilerin tarih ders kitaplarının içeriği hakkında neler düşündükleri ve Araplara karşı tutumları hakkında detaylı bilgilerin elde edilmesi amaçlanmaktadır. “Örneklem, özellikleri

hakkında bilgi toplamak için çalışılan evrenden seçilen onun sınırlı bir parçasıdır ve örneklem üzerinde çalışmak, araştırmacıya, büyük zaman, enerji ve para tasarrufu sağlar.” (Büyüköztürk vd., 2008, s. 79; Karasar, 2008, s. 111). Bu tasarrufun sağlanması adına imkânlar dâhilinde belirlenen örneklemde farklı türlerde eğitim veren okullar tespit edilmiştir.

Araştırma, örneklem olarak seçilen altı devlet lisesinde 2012-2013 eğitim öğretim yılı bahar döneminde öğrenim gören ve basit seçkisiz örneklem yoluyla ulaşılan Lise Tarih I, Lise Tarih II ve T.C. İnkılap tarihi ve Atatürkçülük dersini alan Lise-3’te öğrenim gören 16-17 yaş grubunda toplam 170 öğrencinin katılımıyla gerçekleşmiştir. Seçkisiz örnekleme yöntemlerinin temel özelliği, örneklemin evreni temsil etme gücünün yüksek olmasıdır. Evrendeki tüm elemanların birbirine eşit seçilme şansına sahip oldukları ya da her bir örnekleme birimine eşit seçilme olasılığı vererek (seçilen birim yerine konularak) seçilen birimlerin örnekleme alındığı yonteme de basit seçkisiz örnekleme (oransız eleman örnekleme) adı verilir (Büyüköztürk vd.,2008, s. 84; Karasar, 2008, s. 113; Şenol, 2012). Diğer bir ifadeyle tüm bireylerin seçilme olasılığı aynıdır ve bir bireyin seçimi diğer bireylerin seçimini etkilememektedir. “Temsil edici bir örneklemin seçiminin geçerli ve en iyi yolu basit seçkisiz örneklemedir.” (Büyüköztürk vd., 2008, s. 84).

2.2. Veri Toplama Aracı

Veri toplama aracı olarak hazırlanan ölçek, ders kitabı içerik değerlendirmesi ve öğrenci tutumlarını ölçmeye çalışan iki bölümden oluşturulmuştur. Araştırmada Türk öğrencilerin tarih ders kitaplarında Araplarla ilgili bölümler hakkında neler düşündüğü ve Lise1, Lise 2 ve Lise 3 tarih ders kitaplarında Araplarla ilgili verilen konu içeriklerinin Türk öğrencilerin Araplara karşı tutumuna nasıl etki ettiği tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu amaçla öncelikle Milli Eğitim Bakanlığı tarafından hazırlanan lise tarih 9. ve 10. Sınıf ders kitapları (Cazgır, 2010; Okur, 2012) ile Netbil Yayıncılık tarafından hazırlanan lise 3. sınıf T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük ders kitabı (Gamsız, 2013) incelenerek Araplar ile ilgili bölümler belirlenmiştir. Daha sonra bu bölümler göz önüne alınarak tarih ders kitabı değerlendirme anket formu ve Araplar ile ilgili tutum ölçeği oluşturulmuştur.

Değerlendirme anket formu ve tutum ölçeği için oluşturulan maddelerin geliştirilmesi aşamasında Gazi Üniversitesi’nden iki alan uzmanı ve Yıldırım Beyazıt Üniversitesi’nden bir dil uzmanından destek alınmıştır. Hazırlanan ölçek maddeleri iki alan uzmanına gönderilerek görüş talep edilmiştir. İki alan uzmanından gelen dönüte göre ölçekte kullanılacak maddelerde yeniden düzenlemeye gidilmiştir. Daha sonra Türk dili uzmanı olan bir akademisyenin incelemesi sonucunda, anlam olarak hedeflenen amaç dışında yanlış anlamalara neden olacağı belirtildiği için bazı maddelerde değişikliğe gidilmiştir. Ayrıca Türk dili uzmanından gelen öneriler doğrultusunda ifadelerdeki imla hataları ve cümle düşüklükleri de düzeltilmiştir. Sonuç olarak uygulamaya hazır hale getirilen ölçek formunda lise tarih öğrencilerinin tarih ders kitaplarındaki Türk-Arap ilişkilerine yönelik görüşlerini belirlemeye yönelik 25, lise tarih öğrencilerinin Türk-Arap ilişkilerine yönelik tutumlarını belirlemeye yönelik 20 madde yer almıştır.

Tutum ölçeğinin ve ders kitabı değerlendirme formunun kapsam geçerliliğini belirlemek amacıyla uzman görüşü alınmıştır. Tutum ölçeğindeki verilerin faktör analizi için uygunluğu Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) katsayısı ve Barlett Sphericity testi ile incelenmiştir. KMO’nun .60’dan yüksek, Barlett testinin anlamlı çıkması verilerin faktör analizi için uygun olduğunu gösterir (Büyüköztürk, 2003, s. 120). Anketin KMO katsayısı .799 olarak belirlenmiştir. Bu durum anketin faktör analizi için çok uygun olduğunu göstermektedir.

Bu uygulamadaki veriler 170 kişilik benzer bir örneklemden elde edilmiştir. Bu analizde .45 faktör yükü ve bir maddenin faktörlerdeki yük değerlerinin arasındaki farkın en az .10 olması dikkate alınmıştır. Varimax dönüştürme tekniği kullanılarak yapılan analiz sonucunda ölçeğin tek faktörlü olduğu ve toplam varyansın % 26.003’ünü açıklamaktadır.

Tutum ölçeğinin iç tutarlılık katsayısı Cronbach Alpha ile belirlenmiş olup bu değer ,811’dir. Ders kitabı değerlendirme formunun Cronbach Alpha ile belirlenmiş iç tutarlılık katsayısı ise ,738’dir. Bu değerler tutum ölçeği ve ders kitabı değerlendirme formunun geçerli ve güvenilir olduğunu göstermektedir.

2.3.Verilerin Toplanması ve Analizi

Veriler toplanırken araştırmanın amacı, niteliği (bilimsel bir çalışma olması) ve gizliliği (kimlik bilgilerinin saklı tutulacağı) gibi konular hususunda katılımcılar bilgilendirilmiştir. Araştırmacılarından biri tarafından anket formları İstanbul Ergün Öner-Mehmet Öner Anadolu Lisesi’nde bizzat uygulanmış, diğer örneklem olarak seçilen okullarda ise bu okullarda görev yapan tarih öğretmenleri ile iletişime geçilerek ölçeklerin bu öğretmenler tarafından uygulanması sağlanmıştır.

Uygulamanın yapıldığı sınıflarda toplam 170 anket dağıtılmış ve geriye tekrar 170 anket toplanmıştır. Verilerin toplanmasında ve analizinde Churchill (1979)’in ortaya koyduğu aşamalardan “Veri Toplama” aşaması ve sonrası dikkate alınmıştır. Araştırmada toplanan veriler SPSS 15.0 for Windows programı aracılığıyla analiz edilmiştir.

3. BULGULAR

Bu bölümde araştırmada kullanılan tarih ders kitaplarındaki Türk-Arap ilişkilerine yönelik ders kitabı değerlendirme formundan ve Türk-Arap ilişkilerine yönelik tutum ölçeğinden elde edilen bulgulara ve bulguların yorumlarına yer verilmiştir.

3.1.Tarih Ders Kitaplarındaki Türk-Arap İlişkilerine Yönelik Ders Kitabı Değerlendirme Formuna Göre Elde Edilen Bulgu ve Yorumlar

Bu araştırmada, tarih dersi alan lise öğrencilerinin tarih ders kitaplarındaki Türk-Arap ilişkilerine yönelik görüşlerinin belirlenmesi için uygulanan değerlendirme formu için frekans, yüzde, standart sapma gibi betimsel analizler kullanılmıştır. Aşağıda lise öğrencilerinin değerlendirme formunun bütün maddelerine ilişkin elde edilen bulgular ve yorumlara yer verilmiştir.

Tablo 1

Öğrencilerin Tarih Ders Kitaplarındaki Türk-Arap İlişkilerine Yönelik Ders Kitabı Değerlendirme Formunun Maddelerine İlişkin İfadelerinin Dağılımı

İfadeler	Kesinlikle Katılıyorum		Katılıyorum		Katılmıyorum		Kesinlikle Katılmıyorum		\bar{x}	ss
	f	%	f	%	f	%	f	%		
1. “Türkiye’deki Lise Tarih Ders Kitaplarında” İslamiyet öncesi Arap tarihi hakkındaki bilgiler yeterli değildir.	42	25	89	52	34	20	5	3	2,98	,75
2. “Türkiye’deki Lise Tarih Ders Kitaplarında” Araplara ait aile hayatı ve sosyal hayat	17	10	59	35	72	42	22	13	2,41	,84

hakkındaki bilgiler yeterlidir.											
3. "Türkiye'deki Lise Tarih Ders Kitaplarında" İslamiyet'in Arapların toplumsal hayatında oluşturduğu değişime yeterince yer verilmiyor.	22	13	74	44	58	34	16	9	2,60	,83	
4. "Türkiye'deki Lise Tarih Ders Kitaplarında" Arapların İslamiyet'e katkılarına yeterince yer verilmemiştir.	30	18	76	45	52	31	12	7	2,72	,83	
5. "Türkiye'deki Lise Tarih Ders Kitaplarında" Araplarla ilgili tanıtıcı görsel malzemeler yeterlidir.	16	9	36	21	66	39	52	31	2,09	,94	
6. "Türkiye'deki Lise Tarih Ders Kitaplarında" Türklerin İslamiyet'i kabulünde Köktanrı inancının etkisi hakkındaki bilgiler yeterlidir.	25	15	66	39	52	31	27	16	2,52	,93	
7. "Türkiye'deki Lise Tarih Ders Kitaplarında" anlatılanlardan, Türklerin 8. ve 9. Yy.' da Arapların baskısı ile İslamiyet'e girdiklerini düşünüyorum.	17	10	35	21	56	33	62	37	2,04	,98	
8. Tarih ders kitaplarımızda Osmanlı'nın Arap bölgelerinde yaptığı yatırımlar yeterince anlatılmaktadır.	24	14	41	24	75	44	30	18	2,34	,93	
9. Türkiye'deki Lise Tarih Ders Kitaplarındaki bilgiler Şerif Hüseyin'in tarihi rolü hakkında bilgi sahibi olmamı sağlamıştır.	21	12	51	30	44	26	54	32	2,22	1,0 3	
10. "Türkiye'deki Lise Tarih Ders Kitaplarında" Arap bölgelerindeki Türk eserlerine ait örnekler verilmektedir.	18	11	65	38	56	33	31	18	2,41	,90	
11. "Türkiye'deki Lise Tarih Ders Kitaplarında" Tanzimat dönemindeki toplumsal değişimlerin Arap bölgelerine yansımalarından söz edilmiyor.	52	31	64	38	30	18	24	14	2,84	1,0 1	
12. "Türkiye'deki Lise Tarih Ders Kitaplarında" Osmanlıdaki "Meşrutiyet Dönemi" gelişmelerinin Arap bölgelerine etkisinden yeterince söz edilmektedir.	17	10	50	29	62	37	41	24	2,25	,93	
13. "Türkiye'deki Lise Tarih Ders Kitaplarında" 19. ve 20. Yy'larda Osmanlı'nın zayıflamasının Arap bölgelerine etkisi anlaşılır şekilde açıklanmıyor.	37	22	75	44	42	25	16	9	2,78	,89	
14. "Türkiye'deki Lise Tarih Ders Kitaplarında" Arapların Osmanlıya karşı ayaklanmalarında Avrupalı devletlerin etkisi olduğuna yer verilmiştir.	50	29	77	45	34	20	9	5	2,98	,84	
15. "Türkiye'deki Lise Tarih Ders Kitaplarında" İttihat ve Terakki Partisi'nin Araplara uyguladığı politikadan yeterince söz edilmektedir.	15	9	43	25	64	38	48	28	2,14	,93	
16. "Türkiye'deki Lise Tarih Ders Kitaplarında" Arapların Osmanlı Devleti'nden ayrılarak bağımsız olduğu vurgulanmaktadır.	36	21	83	49	36	21	15	9	2,82	,86	
17. "Türkiye'deki Lise Tarih Ders Kitaplarında" Avrupalı devletlerin Ortadoğu politikaları hakkında açıklayıcı bilgiler verilmiyor.	24	14	60	35	57	34	29	17	2,46	,93	
18. "Türkiye'deki Lise Tarih Ders Kitaplarında"	34	20	69	41	49	29	18	11	2,70	,90	

Cumhuriyet Dönemi Türk–Arap ilişkileri hakkında faydalı bilgiler yer almıyor.											
19. “Türkiye’deki Lise Tarih Ders Kitaplarında” günümüz Türk-Arap ilişkilerine dair güncel örnekler yer almıyor.	63	37	59	35	30	18	18	11	2,98	,98	
20. “Türkiye’deki Lise Tarih Ders Kitaplarında” Araplarla ilgili anlatılanlar Ortadoğu’daki güncel gelişmeleri daha iyi anlamama yardımcı olmaktadır.	20	12	53	31	67	39	30	18	2,37	,90	
21. “Türkiye’deki Lise Tarih Ders Kitaplarında” Türk-Arap ilişkilerine dair güncel örnek sayısı artırılmalıdır.	88	52	46	27	27	16	9	5	3,25	,91	
22. “Türkiye’deki Lise Tarih Ders Kitapları” günümüz Türk – Arap ilişkilerinin gelişmesinde olumlu rol oynamaktadır.	23	14	42	25	66	39	39	23	2,28	,96	
23. “Türkiye’deki Lise Tarih Ders Kitaplarında” Türkler ve Arapların kültürel etkileşimine olumlu örnekler verilmiyor.	26	15	68	40	60	35	16	9	2,61	,85	
24. “Türkiye’deki Lise Tarih Ders Kitaplarında” Türkler ve Arapların ortak değerlerine yeterince yer verilmiyor.	39	23	79	47	36	21	16	9	2,82	,89	
25. “Türkiye’deki Lise Tarih Ders Kitaplarında” Araplar hakkında verilen bilgileri güvenilir buluyorum.	30	18	58	34	56	33	26	15	2,54	,95	

Ölçekte “Türkiye’deki Lise Tarih Ders Kitaplarında İslamiyet öncesi Arap tarihi hakkındaki bilgiler yeterli değildir.” şeklinde ifade edilen birinci maddeye öğrencilerin %52’sünün “Katılıyorum” şeklinde görüş belirttikleri görülmüştür (Tablo 1). Bu maddenin analizi sonucu elde edilen $\bar{x} = 2,98$ ’lik bir ortalama, öğrencilerin görüşlerinin esas alındığı ölçüğe göre “katılıyorum” seçeneğini ifade etmektedir. “Kesinlikle katılıyorum” şeklinde düşüncelerini belirtenlerinin oranının da %25 olduğu “katılıyorum” maddesini işaretleyenler ile beraber toplam oranın %77’ye ulaştığı görülmektedir. Sonuç olarak katılımcıların çoğu lise tarih ders kitaplarında Araplar hakkında verilen bilgiyi yetersiz bulmaktadırlar.

Tablo 1’de yer alan ölçüğün ikinci maddesi olan “Türkiye’deki Lise Tarih Ders Kitaplarında Araplara ait aile hayatı ve sosyal hayat hakkındaki bilgiler yeterlidir” ifadesi ile ilgili olarak öğrencilerin “Kesinlikle Katılıyorum” ve “Katılıyorum” diyenlerin toplam % 44 olduğu görülmüştür. Ölçeğin üçüncü maddesi olan “Türkiye’deki Lise Tarih Ders Kitaplarında İslamiyet’in Arapların toplumsal hayatında oluşturduğu değişime yeterince yer verilmiyor” görüşünü öğrencilerin “Kesinlikle Katılıyorum” ve “Katılıyorum” şeklinde görüş belirtenlerin oranlarının toplamı da %56’dır. “Türkiye’deki Lise Tarih Ders Kitaplarında Arapların İslamiyet’e katkılarına yeterince yer verilmemiştir” görüşünü öğrencilerin “Kesinlikle Katılıyorum” ve “Katılıyorum” diyenlerin toplam % 62, “Türkiye’deki Lise Tarih Ders Kitaplarında Araplarla ilgili tanıtıcı görsel malzemeler yeterlidir” görüşünü öğrencilerin “Katılmıyorum” ve “Kesinlikle Katılmıyorum” şeklinde görüş bildirenlerin toplam oranının ise %,69 gibi yüksek bir oranda olduğu görülmüştür.

Verilen sonuçlar öğrencilerin ders kitaplarında Araplarla ilgili bilgi ve görselleri yeterli bulmadıklarını ortaya koymaktadır. Bu nedenle müfredat programlarında ve kitaplarda Araplarla ilgili bilgi ve görsellere daha fazla yer verilmesi gerektiği düşünülmektedir.

“Türkiye’deki Lise Tarih Ders Kitaplarında anlatılanlardan, Türklerin 8. ve 9. yy.’ da Arapların baskısı ile İslamiyet’e girdiklerini düşünüyorum” şeklinde ifade edilen yedinci madde

ile ilgili olarak öğrencilerin % 70'inin desteklemedikleri görülmektedir. Bu durum öğrencilerde Türklerin Arap baskısı olmadan kendi istekleriyle İslamiyet'i benimsedikleri görüşünün hâkim olduğunu ortaya koymaktadır. Bu maddeye ilişkin öğrenci görüşlerinin aritmetik ortalaması $\bar{x} = 2,04$ 'dir.

Sekizinci maddede ifadesini bulan "Türkiye'deki Lise Tarih ders kitaplarımızda Osmanlı'nın Arap bölgelerinde yaptığı yatırımlar yeterince anlatılmaktadır" görüşünü öğrencilerin %38'i; "Türkiye'deki Lise Tarih Ders Kitaplarında Arap bölgelerindeki Türk eserlerine ait örnekler verilmektedir" görüşünü öğrencilerin %49'u desteklemektedir. Bu durum öğrencilerde Osmanlı'nın Arap bölgelerindeki eser ve yatırımlarının yetersiz anlatıldığı kanaatini oluşturmaktadır.

Türkiye'deki Lise Tarih Ders Kitaplarındaki bilgiler Şerif Hüseyin'in tarihi rolü hakkında bilgi sahibi olmamı sağlamıştır. Görüşünü öğrencilerin %58'i desteklemeyerek Şerif Hüseyin hakkında yeterli bilgi verilmediğini ortaya koymuştur.

"Türkiye'deki Lise Tarih Ders Kitaplarında Tanzimat dönemindeki toplumsal değişimlerin Arap bölgelerine yansımalarından söz edilmiyor. Görüşünü öğrencilerin %68'i (aritmetik ortalama $\bar{x} = 2,84$); "Türkiye'deki Lise Tarih Ders Kitaplarında Osmanlıdaki "Meşrutiyet Dönemi" gelişmelerinin Arap bölgelerine etkisinden yeterince söz edilmektedir" görüşünü öğrencilerin % 39'u (aritmetik ortalama $\bar{x} = 2.25$) desteklemektedir. Buna göre öğrencilerin çoğunluğunun Tanzimat ve Meşrutiyet dönemlerinin Arap bölgelerine yansımından yeterince bahsedilmediğini savunduğu görülmektedir.

Tablo 1 incelendiğinde ölçeğin on üçüncü maddesinde yer alan "Türkiye'deki Lise Tarih Ders Kitaplarında 19. ve 20. yy'larda Osmanlı'nın zayıflamasının Arap bölgelerine etkisi anlaşılır şekilde açıklanmıyor" görüşünü öğrencilerin %67'si; on dördüncü maddesinde yer alan "Türkiye'deki Lise Tarih Ders Kitaplarında" Arapların Osmanlıya karşı ayaklanmalarında Avrupalı devletlerin etkisi olduğuna yer verilmiştir" görüşünü öğrencilerin %75'i desteklemiştir.

"Türkiye'deki Lise Tarih Ders Kitaplarında İttihat ve Terakki Partisi'nin Araplara uyguladığı politikadan yeterince söz edilmektedir" görüşünü öğrencilerin %34'i desteklemiştir. Buna göre İttihat ve Terakki Partisi'nin Arap politikasının yeterli olarak anlatılmadığı görüşü hâkimdir. Bu maddeye ilişkin öğrenci görüşlerinin aritmetik ortalaması $\bar{x} = 2,14$ 'dür.

"Türkiye'deki Lise Tarih Ders Kitaplarında" Arapların Osmanlı Devleti'nden ayrılarak bağımsız olduğu vurgulanmaktadır görüşünü öğrencilerin %70'i desteklemektedir. Bu maddeye ilişkin öğrenci görüşlerinin aritmetik ortalaması $\bar{x} = 2,82$ 'dir.

"Türkiye'deki Lise Tarih Ders Kitaplarında günümüz Türk-Arap ilişkilerine dair güncel örnekler yer almıyor" görüşünü öğrencilerin 72'si (aritmetik ortalama $\bar{x} = 2,98$); "Türkiye'deki Lise Tarih Ders Kitaplarında Türk-Arap ilişkilerine dair güncel örnek sayısı artırılmalıdır" görüşünü öğrencilerin %79'u (aritmetik ortalama $\bar{x} = 3,25$) desteklemektedir. Bu durum öğrencilerin Türk-Arap ilişkilerine dair gelişmelere karşı merak besledikleri ve güncel gelişmeleri takip etmek istediklerini ortaya koymaktadır.

Ölçeğin yirmi ikinci maddesi olan "Türkiye'deki Lise Tarih Ders Kitapları günümüz Türk – Arap ilişkilerinin gelişmesinde olumlu rol oynamaktadır" görüşünü öğrencilerin %38'i destekleyerek ders kitaplarının Türk- Arap ilişkilerinin gelişmesinde yetersiz olduğunu ortaya koymaktadır.

"Türkiye'deki Lise Tarih Ders Kitaplarında Türkler ve Arapların kültürel etkileşimine olumlu örnekler verilmiyor" görüşünü öğrencilerin % 55'i; "Türkiye'deki Lise Tarih Ders Kitaplarında Türkler ve Arapların ortak değerlerine yeterince yer verilmiyor" görüşünü

öğrencilerin %69’u desteklemiştir. Bu durum ders kitaplarının kültürel etkileşim ve ortak değerleri vurgulayarak Türk-Arap ilişkilerine katkı sağlama konusunda yetersiz kaldığını ortaya koymaktadır.

“Türkiye’deki Lise Tarih Ders Kitaplarında Araplar hakkında verilen bilgileri güvenilir buluyorum” görüşünü öğrencilerin %52’si desteklemiştir. Bu durum öğrencilerin yarısına yakın bölümünün tarih ders kitaplarında verilen bilgilere güvenmediklerini de ortaya koymaktadır.

3.2. Türk-Arap İlişkilerine Yönelik Tutum Ölçeğine Göre Elde Edilen Bulgu ve Yorumlar

Bu araştırmada, lise öğrencilerinin Türk-Arap ilişkilerine yönelik günümüzde sahip oldukları tutumların belirlenmesi için uygulanan ölçeğin frekans, yüzde, standart sapma gibi betimsel analizler kullanılmıştır. Aşağıda lise öğrencilerinin tutum ölçeğinin bütün maddelerine ilişkin elde edilen bulgular ve yorumlara yer verilmiştir.

Tablo 2

Öğrencilerin Türk-Arap İlişkilerine Yönelik Tutum Ölçeğinin Maddelerine İlişkin İfadelerinin Dağılımı

İfadeler	Kesinlikle Katılıyorum		Katılıyorum		Katılmıyorum		Kesinlikle Katılmıyorum		\bar{x}	ss
	f	%	f	%	f	%	f	%		
1. Türklerin İslamiyet’i kabulünde Arapların etkisi olduğunu düşünmüyorum.	51	30	62	37	32	19	25	15	2,81	1,02
2. Araplara bakış açımda dini duygularım etkilidir.	48	28	71	42	29	17	22	13	2,85	,97
3. Türklerin İslamiyet’i korumak ve yaymak için Araplarla birlikte hareket etmesini desteklerim.	65	38	62	37	28	17	15	9	3,04	,95
4. Arap arkadaşlarım olmasından memnun olurum.	70	41	77	45	13	8	10	6	3,21	,82
5. Türkiye’de yaşayan Arapların varlığından rahatsız değilim.	92	54	62	37	12	7	4	2	3,42	,72
6. Araplar hakkında daha fazla bilgi sahibi olmak isterim.	60	35	73	43	23	14	14	8	3,05	,90
7. Arap ülkelerine gidersem yabancılık çekeceğimi düşünmüyorum.	25	15	43	25	73	43	29	17	2,37	,93
8. Arap tarihini ve kültürünü tanıtan belgeselleri izlemekten hoşlanırım.	38	22	80	47	38	22	14	8	2,83	,86
9. Arapların Türkler hakkında olumlu düşündüklerine inanıyorum.	30	18	74	44	47	28	19	11	2,67	,89
10. Türklerin Araplar hakkında olumlu düşündüklerine inanıyorum.	29	17	73	43	52	31	16	9	2,67	,86
11. Türkler Avrupa’dan gelen haçlı saldırılarına karşı Arapları korumuşlardır.	41	24	91	54	31	18	7	4	2,97	,76
12. Osmanlı Devleti’nin Araplara baskı yaptığına inanmıyorum.	77	45	58	34	22	13	13	8	3,17	,92
13. Türklerin Avrupa’dan gelen saldırılar karşı Arap dünyasını kurduğuna inanıyorum.	34	20	70	41	46	27	20	12	2,69	,92

14. Arap kültürünün köklü bir geçmişe sahip olduğunu düşünüyorum.	73	43	71	42	19	11	7	4	3,23	,80
15. Türkiye Arap dünyasının gelişmesini desteklemelidir.	51	30	77	45	31	18	11	7	2,98	,86
16. Araplar ve Türklerin ülkelerarası ilişkilerini geliştirmesini desteklemiyorum.	64	38	58	34	30	18	18	11	2,98	,99
17. Arapların kendi kültürlerini Türkiye’de tanıtmak amacıyla kültür-sanat etkinlikleri yapmasının gerekliliğine inanıyorum.	46	27	85	50	29	17	10	6	2,98	,82
18. Arap tarih ve kültürü hakkında kendi dilimde (Türkçe) yeterli kaynağa ulaşamıyorum.	27	16	71	42	57	34	15	9	2,64	,85
19. Türkiye’de Araplar hakkında yeteri kadar tanıtıcı organizasyon yapılmamaktadır.	44	26	93	55	24	14	9	5	3,01	,78
20. Araplar gelecekte siyasi ve ekonomik açıdan daha iyi konuma geleceğine inanmıyorum.	31	18	60	35	40	24	39	23	2,48	1,03

Tablo 2 incelendiğinde öğrencilerin tutum ölçeğinin birinci maddesinde yer alan “Türklerin İslamiyet’i kabulünde Arapların etkisi olduğunu düşünmüyorum” görüşünü öğrencilerin %67’si desteklemektedir. Bu ifadeye yönelik öğrenci görüşlerinin aritmetik ortalaması $\bar{x} = 2,81$ ’dir. Bu görüş öğrencilerin büyük bir bölümünün İslamiyet’in indiği topluluk olan Arapların bu dini yaymak için yaptıkları mücadelenin, Karlukların Arapların yanında yer aldığı Talas Savaşı’nın, Abbasi Halifelerinin Türklere yönelik tutumlarının Türklerin kitleler halinde İslam dinini seçmelerinde etkili olduğu gerçeğini göz ardı ettiklerini ortaya koymaktadır. Bununla birlikte bu görüşe katılmayan öğrencilerin fikirlerinde Emevilerin Türklere yönelik siyasetlerinin de etkili olabileceği göz ardı edilmemelidir.

Konuyla ilgili olarak tablo 2’nin ikinci maddesindeki “Araplara bakış açımda dini duygularım etkilidir” görüşünü öğrencilerin %70’i; üçüncü maddede yer alan “Türklerin İslamiyet’i korumak ve yaymak için Araplarla birlikte hareket etmesini desteklerim” görüşünü %75’i desteklemektedir. Bu görüşler %99’u Müslüman olan Türk öğrencilerin Araplara bakış açılarında İslam inancının etkisini ortaya koymaktadır.

“Arap arkadaşlarım olmasından memnun olurum” görüşünü öğrencilerin % 87’si; “Türkiye’de yaşayan Arapların varlığından rahatsız değilim” görüşünü öğrencilerin %91’i; “Araplar hakkında daha fazla bilgi sahibi olmak isterim görüşünü öğrencilerin %78,2’si; “Arap tarihini ve kültürünü tanıtan belgeselleri izlemekten hoşlanırım” görüşünü öğrencilerin % 70’i desteklemektedir (bkz. Tablo 2). Bu ifadelerle yönelik öğrenci görüşlerinin yüksek oranda olumlu olması Türk öğrencilerin Araplardan rahatsızlık duymadıklarını ve Arap kültürüne karşı ilgi duyduklarını ortaya koymaktadır. Bunun yanında ölçeğin yedinci maddesinde geçen “Arap ülkelerine gidersem yabancılık çekeceğimi düşünmüyorum” ifadesini öğrencilerin sadece %40’i desteklemiştir.

“Arapların Türkler hakkında olumlu düşündüklerine inanıyorum” görüşünü öğrencilerin %61’i; “Türklerin Araplar hakkında olumlu düşündüklerine inanıyorum” görüşünü öğrencilerin %60’i desteklemiştir. Her iki oranın birbirine yakın olması dikkat çekici bulunmuştur. “Türkler Avrupa’dan gelen haclı saldırılarına karşı Arapları korumuşlardır” görüşünü öğrencilerin %78’i destekleyerek Türklerin Araplara karşı geçmişte de olumlu tutum sergilediği ve Müslümanları koruduğu görüşünün hâkim olduğu savunulabilir.

“Arap kültürünün köklü bir geçmişe sahip olduğunu düşünüyorum” görüşünü öğrencilerin %85’i destekleyerek Arap kültürü hakkında ders kitaplarında yeterli bilgi verilmediğini savunmalarına rağmen Arap kültürünün köklü olduğunu bildiklerini ortaya koymaktadır. “Türkiye Arap dünyasının gelişmesini desteklemelidir” görüşünü öğrencilerin %75’i desteklemesine rağmen; “Araplar ve Türklerin ülkelerarası ilişkilerini geliştirmesini desteklemiyorum” görüşünü öğrencilerin %72’sinin desteklemesi bu iki görüş arasında tezat oluşturmaktadır.

“Arapların kendi kültürlerini Türkiye’de tanıtmak amacıyla kültür-sanat etkinlikleri yapmasının gerekliliğine inanıyorum” görüşünü öğrencilerin %77’si; “Arap tarih ve kültürü hakkında kendi dilimde (Türkçe) yeterli kaynağa ulaşamıyorum görüşünü öğrencilerin %52’si; “Türkiye’de Araplar hakkında yeteri kadar tanıtıcı organizasyon yapılmamaktadır” görüşünü öğrencilerin %81’i desteklemektedir. Bu görüşlere göre Türk öğrencilerin Türkiye’de Araplar hakkında daha fazla bilgi edinmek için organizasyonlar ve etkinlikler yapılmasını istedikleri ortaya çıkmaktadır.

“Araplar gelecekte siyasi ve ekonomik açıdan daha iyi konuma geleceğine inanmıyorum” görüşünü öğrencilerin %54’ü destekleyen öğrenciler Arapların geleceği hakkında karamsar bir tutum gösterdiklerini söylemek mümkündür. Bunda günümüzde Arap coğrafyasında meydana gelen olayların olumsuz etkisi göz ardı edilmemelidir.

4. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Yapılan çalışmada öğrencilerin gerek ders kitabı içeriği gerekse Araplara karşı tutumları hakkında verdikleri cevaplar incelenmiştir. Bu görüşler doğrultusunda elde edilen sonuçlar şu şekilde belirtilebilir:

Türk öğrencilerin genelinde Arap milletine karşı olumsuz bir tutum içerisinde olmadığı söylenebilir. Bu sonuca ulaşılmasında yüzyıllarca birlikte yaşanılmış olmasının ve inanç açısından ortak bir inanç sistemine sahip olunmasının önemli bir etkisi olduğu belirtilebilir. Bu durumu “Araplara bakış açımda dini duygularım etkilidir” görüşünü öğrencilerin %70’i; “Türklerin İslamiyet’i korumak ve yaymak için Araplarla birlikte hareket etmesini desteklerim” görüşünü öğrencilerin %75’inin, “Arap arkadaşlarım olmasından memnun olurum” görüşünü öğrencilerin % 87’sinin; “Türkiye’de yaşayan Arapların varlığından rahatsız değilim” görüşünü öğrencilerin %91’inin desteklemesi ortaya koymaktadır. Türkler, Arap kültürü hakkında daha fazla bilgi edinmek ve Araplarla olan ilişkilerinin geliştirilmesini istemektedir. Her iki toplumun genelinin Müslüman olması ilişkilerin geliştirilmesinde çok önemli bir rol oynayacaktır. Çalışmada bu olumlu sonuca ulaşılmasında Küçükcan (2010: 20)’ın da tespit ettiği gibi, ders kitaplarındaki Arapların tarifinin özellikle 1990’lı yıllardan sonra pozitif olarak gelişmesinin etkisi olduğu düşünülebilir. Işık (2016: 383)’ta yaptığı çalışmada Arap öğrencilere yönelttiği “Türk ve Ürdün kültürü birbirine yakındır.” şeklindeki ifade ile ilgili olarak öğrencilerin toplamda %46’lık oranda bir öğrencinin bu konuya katıldığı ve tamamen katıldığına görülmesi, çalışmaya katılan öğrencilerin yarısına yakınının Türk ve Ürdün kültürünün birbirine yakın olarak algıladığı sonuç dikkat çekici bulunmuştur. Işık (2016: 383)’in çalışmasında yer alan “Araplar ile Türkler beraber çalışarak iyi şeyler yapabilirler.” maddesi ile ilgili olarak öğrencilerin %43’ünün “tamamen katılıyorum”; % 30,5’ininde “Katılıyorum” şeklinde cevap verdikleri bu iki oranın toplamda %73,5’e ulaştığı göz önüne alındığında verilen bu cevap dikkat çekici bulunmuştur. Buna göre; öğrencilerde Ürdün ve Türkiye’nin ortak bir tarihe sahip olduğu ve kültürlerinin birbirine yakın olduğu şeklinde bir görüşün tespit edildiği ve ölçeğe göre, öğrencilerin iki ülkenin ortak iş yapma, ortak çalışma gibi konulara da olumlu yaklaşıtları yorumu yapılabilir.

Tarih ders kitaplarında Araplarla olan ilişkilerin genellikle I. Dünya Savaşı döneminde bozulduğu vurgulanmaktadır. Öğrencilerin büyük çoğunluğu Türk-Arap ilişkilerinin bozulmasında Batılı ülkelerin önemli rolü olduğuna inanmaktadır. Bu durum ders kitaplarında da bu şekilde vurgulanmaktadır. Konuyla ilgili olarak Turan (2011: 171), Osmanlı sonrası sömürge yönetimlerinin Arap kültürel yaşamı üzerindeki etkileri, bağımsızlık olgusunun ardından ulus devlet inşa sürecindeki yaklaşımların Arapların Osmanlı geçmişine yönelik olumsuz bir yaklaşım geliştirmelerine neden olduğunu belirtmiştir. Benzer bir açıdan Ürdün ders kitaplarını inceleyen Özay (2014: 229, 233) da çalışmasında, Ürdün'ün ilk ve ortaöğretim kurumlarında okutulan tarih kitaplarında Osmanlı Devleti için işgalci ve sömürgeci ifadelerinin kullanılmadığını belirlemiştir. Ayrıca Özay, Ürdün'de ilk ve ortaöğretim kurumlarında okutulan tarih kitaplarında Osmanlıyı sömürgeci değil, işgalci olarak gördüklerini, "Sömürgeci" ifadesinin Arap topraklarını işgal eden Batılı güçler için kullanıldığını belirtmiştir. Bunun yanında Yiğit (2009: 32), tarih ders kitaplarında Arapların geçmişinin Osmanlı Devleti bünyesinde yaşadıkları döneme göre daha şanlı bir dönem olarak gösterilerek, Osmanlı ile beraber herhangi bir yatırım alamadıklarını ve kültürel gelişme gösteremediklerini ifade ettiğini belirtmiştir. Bu durumu Yiğit, Ürdün tarih ders kitaplarında Osmanlı Devleti'nin Arap beldelerine yaptığı hizmet ve yatırımların yadsındığı ve bunların kendi uyanış dönemlerinden sonra başladığını belirttiklerini tespit etmiştir.

Kültürel, coğrafi ve tarihsel olarak oldukça yakın olduğumuz Arap milletiyle kültürel ilişkilerimiz daha da geliştirilmelidir. Bunun için Medyada her iki millete ait ortak değerlerin kalkınma ve gelişmeye katkıları vurgulanmalıdır. Öğrenci değişim programları oluşturularak yeni nesillerin birbirlerini tanımalarına ve iyi ilişkiler kurmalarına imkân sağlanmalıdır. Ülkeler arası kültürel ve turistik organizasyonlar lise seviyesindeki öğrenciler için cazip hale getirilip tanıtımlar yapılmalıdır. Türk halkı Arapça dil ve kültürle ilgilenmekle birlikte, özellikle Arap dünyasında mevcut kültürel ve edebî eğilimler hakkında yeterli bilgi kaynağı yok gibi görünüyor. Dolayısıyla, kültürel ve medeniyet unsurlarıyla siyasi yakınlaşmayı desteklemek amacıyla Arapça edebi ürünlerin Türkçeye çevrilmesi, Türkiye'deki büyük kentlerde Arapça kurslar ve kültür merkezleri açılması için daha fazla kaynak tahsis edilmelidir (Küçükcan, 2010:21). Işık (2016: 386) konuyla ilgili olarak Arap öğrencilere yönelttiği "Türk tarihi ve kültürü hakkında kendi dilimde (Arapça) yeterince kaynağa ulaşabiliyorum." ifadesine toplamda %55 gibi bir oranı olumlu yanıt vermiş olmaları öğrencilerin yarıdan fazlasının kendi dillerinde Türk tarihi ve kültürü hakkında kaynağa ulaşabildiklerini ifade ettiklerini göstermektedir. Fakat bu sonucun yanında Arap öğrenciler Türkiye hakkındaki bilgilerini daha çok Türk dizilerinden öğrendiklerine dair maddeye %34,5 gibi bir oranda tamamen katıldıklarını ifade etmişlerdir. Bu ifadeye "Katılıyorum" şeklinde görüş belirtenlerin oranları ile beraber göz önüne alındığında öğrencilerin toplamda bu maddeye %55 gibi bir oranda katıldıklarını belirtmişlerdir. Bu madde dikkate alındığında, son dönemde özellikle Orta Doğu ülkelerinde ilgi ile takip edilen Türk dizilerinin ölçeğe katılan öğrenciler tarafından da izlendiği ve Türkiye hakkında bilgi edinmede dizilerin ne kadar önemli bir kaynak teşkil ettiği sonucuna varılabilir.

Yapılan incelemede ders kitaplarında genelde siyasi faaliyetlere ağırlık verildiği görülmüştür. Uzun süre birlikte yaşanan Arap toplumuna ait kültür, sosyal hayat, bilim, sanat, edebiyat vb. konulara daha fazla ağırlık verilmelidir. Toplumlar arası ilişkilerin geliştirilmesi için ders kitaplarında her iki toplumun uygarlığa yaptığı katkılar vurgulanmalıdır. Araştırmada "Türkiye'deki Lise Tarih Ders Kitaplarında Araplarla ilgili tanıtıcı görsel malzemeler yeterlidir." görüşüne öğrencilerin %70'inin olumsuz yanıt vermesi ve "Arap kültürünün köklü bir geçmişe sahip olduğunu düşünüyorum" görüşünü öğrencilerin %85'i desteklemesi bu durumu ortaya koymaktadır. Işık (2016: 388) öğrencilere yöneltilen "Ürdün'de okutulan lise tarih ders kitaplarında Türklerden genellikle olumlu ifadelerle söz edilmektedir" şeklindeki ifade ile ilgili olarak, kararsız kaldığını belirtenler ile tamamen katılan ve katılanların toplam oranının %74,5

olduğu görülmüştür. Konuyla ilgili Yiğit (2009: 99)’in Ürdün de okutulan lise tarih ders kitapları ile ilgili yaptığı çalışmanın burada elde edilen veriler ile uyuşmadığı sonucuna varılmıştır.

Her iki toplumun hoşgörü, barış, yardımseverlik vb. ortak değerlerine önem verilmeli, değerler eğitimi başta tarih olmak üzere tüm derslerde işlenmelidir. Ders kitaplarında düşmanlık oluşturabilecek ifadelerden kaçınılmalıdır. Ortak mirasımızın bütünleştirici ve barışçıl bir şekilde anlatılmasına çalışılmalıdır. Bu amaçla ülkeler birlikte komisyonlar kurarak ders kitaplarında ortak konular ve dil oluşturmaya çalışılmalıdır. Buradaki araştırma bulguları, Türk öğrencilerin Araplarla Türklerin ilişkilerine ahlaki açıdan yaklaştıklarını göstermektedir. Türk öğrenciler, hoşgörü, barış, yardımseverlik vb. ahlaki değer içeren olguları önemsemekte ve bu olguların belirdiği süreçlere ilişkin olumlu görüşler sergilemektedirler. Bu durum Işık (2016)’ın Ürdün örneğinde incelediği Arap üniversite gençliğinin Türk algısına yönelik yapılan çalışmada elde edilen sonuçlar ile de benzerlik göstermektedir. Arap öğrencilerin “Türkler ve Arapların tarihte birlikte yaşadıkları döneme yönelik ortak bir tarih yazabilirler.” şeklindeki maddeye %63 gibi bir oranda olumlu bir yaklaşımda olduklarının belirlenmesi etkili olmuştur (Işık, 2016: 388). Hem Ürdün örneğinde yapılan çalışmada Arap öğrencilerin Türk algısında, hem de bu çalışma da Türk öğrencilerin Arap algısında elde edilen veriler, her iki tarafın, Pamuk (2014, 40)’un da belirttiği gibi, tarihsel ya da aktüel olgunun değerlendirilmesinde adalet, hoşgörü gibi simgesel olguların önemli yer tuttuğu bir kültürel zeminden hareket ettiğini gösterebilir.

Çalışmada elde edilen verilerden hareketle daha sonra yapılacak konuyla ilgili çalışmalarda Türkiye’nin bölgeleri arasında Arap algısında farklılıkların olup olmadığının incelenmesi önerilebilir. Bu doğrultuda yapılacak çalışmalarda “Arap algısında bölgesel farklılık rol oynamakta mıdır?” sorusuna cevap aranabileceği önerilmektedir.

KAYNAKLAR

- Büyüköztürk, Ş., Kılıç-Çakmak, E. vd. (2008). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: PegemA.
- Büyüköztürk, Ş. (2003). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı: İstatistik, araştırma deseni, SPSS uygulamaları ve yorum* (3. Baskı). Ankara: PegemA.
- Cazgır, V., Genç, İ. vd. (2010). *Ortaöğretim Tarih 10. Sınıf* (2. Baskı). İstanbul: MEB.
- Churchill, G. A. (1979). A paradigm for developing better measures of marketing constructs. *Journal of Marketing Research (JMR)*, 16, 64-73.
- Demircioğlu, İ. H. (2010). Tarih öğretiminin amaçları. Mustafa Safran (Ed.), *Tarih nasıl öğretilir?* (1. Baskı) içinde (s. 65-70). İstanbul: Yeniİnsan.
- Gamsız, S. (2013). *T.C. İnkılap tarihi ve Atatürkçülük*, İstanbul: NETBİL.
- Gökdemir, Z. B. (2010). *Suudi Arabistan ders kitaplarında Türkler ve Türk imajı*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Işık, H. (2016). The views of Arab students regarding Turks, The Ottoman Empire, and The Republic of Turkey: A case of Jordan. *Educational Research and Reviews*, 11(7), 377-389.
- Karasar, N. (2008). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Ankara: Nobel.
- Köksal, H. (2013). Moral approaches used by history teachers in their ethical evaluations. *International Journal of Academic Research*, 5, (2), 181-186.
- Küçükcan, T. (2010). Arab image in Turkey, *Seta Research Report*, <http://file.setav.org/Files/Pdf/arab-image-in-turkey.pdf> (Erişim Tarihi: 2017, 25 Ocak).
- Okur, Y., Genç, İ. vd. (2012). *Orta Öğretim Tarih 9. Sınıf* (5. Baskı). İstanbul: MEB.

- Özay, İ. (2014). Arap ülkelerinde ilk ve ortaöğretim kurumlarında okutulan tarih kitaplarında Osmanlı ve Türk imajı (Suriye, Ürdün, Lübnan Örneği). I. *Uluslararası Türk-Arap Müşterek Değerler Ve Kültürel Etkileşim Sempozyumu Bildirileri*. Yunus Emre Enstitüsü, 12-15 Mayıs 2013, Amman/Ürdün. s. 228-233.
- Pamuk, A. (2014). *Kimlik ve tarih (Kimliğin inşasında tarihin kullanımı)*. İstanbul: Yeni İnsan Yayınevi,
- Safran, M. (2006). *Tarih eğitimi makale ve bildiriler*. Ankara: Gazi.
- Şenol, Ş. (2012). *Araştırma ve örneklem metodu*. Ankara: Nobel.
- Stradling, R. (2003). *20. yüzyıl Avrupa tarihi nasıl öğretilmeli*. (Çev. Ahmet Ünal) İstanbul: TarihVakfı.
- Turan, N. S. (2011). Andre Raymond ve Osmanlı Dönemi Arap Kent Tarihçiliğine Bakış, *Ortadoğu Etütleri*, 2, (2), 169-189.
- Van Der Leeuw-Roord, J. (2009). Katılım, farkındalık ve hoşgörü için eğitim: Anahtar temaların tarih eğitimiyle ilgisi ve önemi. Semih Aktekin (Ed.). *Çok kültürlü bir Avrupa için tarih ve sosyal bilgiler eğitimi* (1. Baskı) içinde (s. 133-146). Ankara: Harf.
- Yiğit, M. (2009). *Arap ülkelerinde okutulan lise tarih ders kitaplarında Türkler (Ürdün ve Suriye örneği)*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Yenal, G. (2011). *Suriye ilk ve ortaöğretim ders kitaplarında Türkler ve Türk imajı*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.

SUMMARY

Because of developments before the First World War and the influence of Western countries, opposing ideas against the Ottoman Empire emerged among Arabs. After 1918, Ottoman State was de facto demolished. Differing information regarding the mutual history of Turks and Arabs are seen to take place in the process after this, in the textbooks written both in the newly settled Republic of Turkey and Arab countries.

Although these two nations have lived together for centuries under the roof of the Ottoman State, which is especially one of the important states of history, they also bring along a set of questions. Several examples to these questions can be given as follows: How do these two societies, which unite around the same religion and have lived together for centuries, perceive each other today? How are Turk-Arab relations explained in high school history textbooks in Turkey, which has an important influence in the creation of this perception? How do narratives taking place in history textbooks affect the students’ world of ideas? In this study, these questions will be aimed to be answered.

The research was structured based on screening model. In the study, a textbook evaluation form, which includes 25 items and was prepared by examining topics educated in high school history textbooks in Turkey in 2012-2013 academic year, and an attitude scale of 20 items devoted to Turk-Arab relations were used. Expert opinion was received in order to determine the content validity of attitude scale and textbook evaluation form. Appropriateness of data in the attitude scale for factor analysis was examined by Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) coefficient and Barlett Sphericity test. KMO coefficient of the survey was identified as .799. This indicates the survey to be quite appropriate for factor analysis.

These scales were realized by participation of 170 students in total within 16-17 age group, who were reached by random sampling, who attend High School-3 and took High School History I, High School II and Republic of Turkey Revolution History and Kemalism courses. The study was conducted to six different types of high schools in Turkey. The research aims to determine what Turkish students think about the sections about Arabs in textbooks and how this content of textbooks about Arabs affect attitudes of Turkish students for Arabs. Data in this application were obtained from a similar sample of 170 individuals. In this analysis, .45 factor load and the difference of load values of an item in factors to be at least .10 was taken into consideration. As a result of the analysis done by using Varimax rotation technique, the scale is observed to have one factor and explain 26.003% of the total variance.

Internal consistency of attitude scale was determined by Cronbach’s Alpha and is .811. Internal consistency coefficient of textbook evaluation form, which was determined by Cronbach’s Alpha, is .738. These values indicate that attitude scale and textbook evaluation form are valid and reliable. Data gathered in the research were analyzed via SPSS 15.0 for Windows program.

Generally, Turkish students can be stated not to have a negative attitude against Arab nation. The important influence of a common life for centuries and having a common belief system can be mentioned to exist in the achievement of this conclusion. This situation is put forward by the support of following thoughts by students; 70% of the students supported the thought “My religious emotions are effective in my perspective for Arabs”, 74.7% supported “I support Turks to act in concert with Arabs in the protection and dissemination of Islam”, 86.5% supported “I am pleased to have Arab friends” and 90.6% supported “I am not uncomfortable of the existence of Arabs living in Turkey”. Turks want to gain more information on Arab culture and desire the development of relations with Arabs. The fact that majority of both societies are Muslim will play a very important role in the improvement of relations.

In history textbooks, generally relations with Arabs are expressed to have a breakdown during the First World War period. Most of the students believe Western countries played an important role in the breakdown of relations. This situation is emphasized also in this way in the textbooks. Our cultural relations with the Arab nation, with whom we are quite close in terms of culture, geography and history, should be developed further. For this, contribution of common values belonging to both nations to progress and development should be laid emphasize on in the Media. By constructing student exchange programs, opportunity for new generations to know each other and build good relationships should be provided. Intercountry cultural and touristic organizations should be made attractive for high school students and promotion should be made.

In the analysis done, it has been observed that textbooks generally concentrate more on political activities. Topics of culture, social life, science, arts, literature and etc. belonging to Arab nation, with whom we have lived for a long time, should be given more attention. In order to develop intersocietal relations, contributions of both nations to civilization should be emphasized in textbooks. In the research, the fact that 70% of students answered the thought of “Informative visual materials about Arabs in High School History textbooks in Turkey are adequate” negatively and 84.7% supported the thought of “I think Arab culture has a long-standing past” reveals this situation.